

Pető Andrea Jelentés a lövészárokból

2017. március. 22. 00:00 2017. március. 22. 15:50 HVG Hetilap

http://hvg.hu/hetilap/2017.12/201712_jelentes_aloveszarokbol

Magyarországon az utóbbi hónapokban nagyot fordult a világ a társadalmi nemek tanulmányának oktatóival. Nemcsak az érdeklődő diákok száma növekedett, hanem a korábban senkit sem érdeklő kérdéssel foglalkozik a bulvár és a mainstream média is: mit tanítanak, miért, hogyan, és milyen az itt végzetek munkaerőpiaci helyzete? A gendertémával kapcsolatos hírek hetek óta megtöltik a média tereit, politikusok, bloggerek, színészek, celebek, önjelölt szakértők, megmondóemberek vagy éppen szakácsok és jobb esetben maguk az oktatók mondják el nagy nyilvánosság előtt, mit gondolnak a társadalmi nemek oktatásáról. A társadalmi nemek tudománya poptudománnyá vált.

1989 után Magyarországon a terület oktatása három forrásból táplálkozott. Az első a társadalmi egyenlőtlenségek kutatása és a nők munkavállalási jellemzőinek meghatározása, a szociálpolitika, a szegénység vagy az egyenlőtlenségek vizsgálata, aminek nagy hagyománya volt a magyar szociológiában. A második a társadalmi nemek szempontjának érvényesítése a humántudományok olyan elfogadott diszciplínáin belül, mint a történelem, az irodalomtudomány vagy a nyelvészet. A harmadik forrás a civil nőszervezetek munkája. Az 1990-es évekre sokszínű oktatási paletta jött létre, amely lehetővé tette, hogy akik a magyar állami felsőoktatásban gendertanulmányokat akartak folytatni, azt valahogy megtehették, igaz, fokozatot nem szerezhettek.

De hogyan lett egy oktatási szubkultúrából a sajtóban viharos politikai kérdés? Miért hasonlította Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának kereszténydemokrata államtitkára a marxizmus–leninizmushoz, melyre nincs munkaerőpiaci igény? Miért tiltakozott az Ifjú Kereszténydemokraták Szövetsége az ELTE rektorának írt nyílt levelében, hogy ez a szak a meleglobbi nyomulása és áltudomány, és nem segíti a szerinte égetőbb demográfiai kérdés megoldását?

A tiltakozás első ránézésre nem érthető, hiszen az oktatási programok elfogadása,

értékelése a független Magyar Akkreditációs Bizottság jogköre. 1989 óta közvetlen politikai beavatkozás nem történt a munkájába. De rögtön értelmet kap ez a megkülönböztetett figyelem, ha a tágabb keretet nézzük: egyrészt Magyarországon kiépült az illiberális állam, másrészt az országot elérte a társadalmi nemek egyenlősége elleni globális harc. Az illiberális populista szereplők számára a „genderideológia” fogalma a jelenlegi társadalmi-gazdasági rendből fakadó bizonytalanságok és igazságtalanságok metaforájává vált. A gendermetafora lehetővé tette, hogy az illiberális szereplők megragadják az emberek elégedetlenségét az őket körülvevő világgal szemben, és az egyenlőségi kérdések felé tereljék.

A magyar kormány szabadságharcos, EU-ellenes és – paradox módon más országokban baloldalról megfogalmazott – rendszerkritikát képviselő retorikájába beleilleszkehdhet az európai uniós államok számára mérvadó szekuláris, emberi jogi és esélyegyenlőségi normák támadása. Ehhez társadalmi támogatást kaphatnak, ha sikerül felépíteni a „gender” félelemkeltő fogalmát. A társadalmi nemek tanulmánya ennek az oktatási programja, tehát a viták keresztüüzébe került, és ez alapvetően nem magyar jelenség.

A „gender” mint félelemkeltő fogalom nem az évszázados antifeminizmus, a konzervatív emancipációellenesség jele. Nem is az 1968-as mozgalmak sikereire adott válasz, hanem alapjaiban új, globális jelenség, amely új világrend kialakítását célozza meg. A hegemoniáért folytatott harc része, mely nacionalista újkonzervatív válasz a neoliberális globális rend válságára. Ezért nemcsak a társadalmi nemek kutatóit érdekli, mi történik az oktatással, hanem mindenkit, aki elkötelezett az emberi jogok és a demokrácia iránt.

A jövőre nézve kevésbé valószínű forgatókönyv a nyílt háború, tehát hogy a kormányzat adminisztratív eszközökkel beavatkozna az ELTE-n induló szak munkájába. Ez azért is lenne kockázatos, mert az oktatási autonómia megsértését sokan hadüzenetnek tekintenék. Valószínűbb a folyamatos „hidegháború”, amikor a társadalmi nemek tanításának kérdése, tartalma és módszerei időről időre teret kapnak a sajtóban. Ezt vetíti előre Balog Zoltán miniszter bejelentése a Corvinus Egyetemen még ezen az őszön induló „családtudományi szakról”. Holott neki pontosan tudnia kell, hogy egy szak létrehozásáig a képzési követelmények meghatározásától a program indításáig hosszú idő, évek telnek el.

A szakmát meglehetősen felkészületlenül érte a felfokozott figyelem, pedig Európa más országaiban már korábban lezajlott a társadalmi nemek tanulmányának bírálata. Ugyanakkor a társadalmi nemek tudománya előtt különleges esély nyílt meg a mai Magyarországon. A gazdasági, biztonsági és menekültügyi hármasság alapvetően változtatta meg a társadalmi viszonyokat Európában, és égetően szükség van az erre adott érdemi kritikai reflexióra, bátor kérdésselvetésekre és új nyelvre. Ez a tudomány művelői számára módot ad egy korábban nem tapasztalt széles társadalmi támogatás megszerzésére, hiszen ehhez a sajtófigyelem már meg is van.

PETŐ
egyetemi tanár, az MTA doktora

ANDREA